

EPIDEMIJSKI TRENDovi NELEGALNOG SAMOLEČENJA

Ass Mr Ph Veroljub Marković

TRENDS OF EPIDEMIC ILLEGAL SELF TREATMENT

Ass Mr Ph Veroljub Markovic

Upotreba lekova uslovljena je faktorima kulturnog koncepta u okviru koga pacijenti i zdravstveni radnici funkcionišu. Reakcije pacijenata na javljanje određenih znakova ili simptoma bolesti takođe su kulturološki uslovljene, zbog čega i reakcije pacijenata nekad mogu biti pravovremene i primerene težini simptoma, ili mogu izostati sve dok simptomi ne postanu toliko intenzivni da ometaju svakodnevne životne aktivnosti. Obim upotrebe lekova značajno se razlikuje u različitim zemljama, a razlike se mogu uočiti i pratiti na osnovu obima prodaje lekova, broja propisanih recepata ili analize potrošnje na nivou pacijenata. Odluku o upotrebi leka pacijent donosi sam, ili po savetu zdravstvenih radnika. Uloga samomedikacije zauzima sve važnije mesto u rešavanju zdravstvenih problema zahvaljujući sve većoj dostupnosti informacija o bolestima, njihovom dijagnostikovanju i lečenju, kao i liberalnoj zakonskoj regulativi ili praksi u vezi sa nabavkom lekova u pojedinim zemljama (1, 2, 3, 4).

Obim potrošnje i efekti korišćenja farmaceutskih preparata prate se iz sledećih razloga:

1. ocene da li je postignut željeni efekat terapije, kao i procene mogućih grešaka ili negativnih efekata upotrebe lekova,
2. korišćenje farmaceutskih proizvoda ima ekotoksikološki uticaj na okuženje, jer se farmakološki aktivne supstance posle upotrebe izlučuju u kanalizaciju i zagađuju vodu za piće, vodene tokove, zemljište i dovode do bioakumulacije tih supstanci, od kojih su neke kancerogene.

Evropska komisija je 2008. god procenila da zbog neželjenih dejstava pri korišćenju farmaceutskih preparata u EU godišnje umre 196 000 ljudi (5).

Referentne svetske ustanove posebno prate potrošnju grupe antibakterijskih lekova. Prekomerna i medicinski neopravdana potrošnja tih prparata dovodi do pojave rezistencije bakterija, a važnost pravilne upotrebe potencirana je mogućim ozbiljnim negativnim efektima po zdravlje korisnika. Prema zvaničnim podacima, u 2007. godini u Srbiji je oko 5% stanovnika svaki dan konzumiralalo dnevnu dozu antibiotika, odnosno potrošeno je 46 dnevnih doza na 1 000 stanovnika. Po podacima za 2006. godinu, u Sloveniji je potrošeno 16 dnevnih doza, u Norveškoj 18,

Danskoj 16, Bugarskoj 17, a Hrvatskoj 22. Karakterističan primer su cefalosporini, koje treba primenjivati samo u slučajevima retkih bakterijskih infekcija, prevashodno u bolničkom lečenju: u Srbiji se troši 10 dnevnih doza, u Sloveniji 0,9, Norveškoj 0,5, a Danskoj 0,3 (6).

Samolečenje, odnosno samomedikacija prema definiciji Svetske industrije za samomedikaciju (WSMI - World Self-Medication Industry) je samostalna upotreba medicinsko-farmaceutskog proizvoda za blaže simptome bolesti bez učešća medicinskih stručnjaka: lekara, farmaceuta ili stomatologa. Samomedikacija se definiše i kao izbor i upotreba medicinsko-farmaceutskih proizvoda za individualano tretiranje samoprepoznate bolesti ili simptoma.

U 2007. godini (7) građani Srbije su za samolečenje izdvojili 271 milion evra, dok je preko fonda za zdravstveno osiguranje za lekove izdate na recept izdvojeno 231 milion evra. Ovakva praksa je nezamisliva i nedopustiva, bez obzira o kojoj zemlji se radi (7).

Nelegalno samolečenje kao oblik samolečenja, uz upotrebu lekova koji se izdaju na recept, je široko raširena pojava u praksi srpskih apoteka, pre svega privatnih. Ta praksa toliko je raširena da predstavlja svakodnevnu pojavu, iako je u sukobu sa zakonom o prometu lekova i standardima dobre apotekarske prakse. Najčešće korišćeni lekovi pripadaju grupi psihofarmaka, analgetika, antireumatika, antibiotika i antihipertenziva (7).

Uzroci ove pojave iz ugla pacijenta su:

1. lakoća pristupa leku (pozajmljivanje od članova porodice, prijatelja, rođaka),
2. poverenje u sopstveno ili tuđe pozitivno terapijsko iskustvo sa određenim lekom,
3. ušteda vremena koje se ostvaruje izbegavanjem lekarske usluge,
4. prihvatljiva cena lekova koji se plaćaju,
5. nesvesnost o ozbiljnosti nekontrolisanog uzimanja lekova (sa aspekta vrste leka, doze, dužine terapije, neželjenih dejstava).

Uzroci nelegalnog samolečenja iz ugla farmaceuta privatne apoteke su:

1. komercijalna motivisanost u borbi za opstanak ili profit apoteke koja posluje u diskrimisanom poslovnom ambijentu (sprečenost pristupa fondu zdravstva),
2. profesionalna nesvesnost ozbiljnosti ovakvog samolečenja,
3. odsustvo adekvatne stručne kontrole.

Srpsko tržište lekova karakteriše se i značajnim prometom neregistrovanih lekova koji u zemlju ulaze ilegalnim kanalima i distribuiraju se preko privatne apotekarske mreže. Pojava vuče korene iz devedesetih godina 20. veka, i do sada nije bila adekvatno suzbijana (8, 9). Uzroci te pojave su:

1. nedovoljna profitna zainteresovanost i fleksibilnost farmaceutske industrije za proizvodnju određenih grupa lekova,
2. nedovoljno asortimansko praćenje lekarskih potreba u farmako terapiji,
3. niža cena stranih lekova u susednim zemljama u odnosu na cene u našoj zemlji.

ZAKLJUČAK

Nelegalno samolečenje umanjuje ukupne efekte farmakoterapijskog oblika lečenja, povećavajući ukupne rizike, neželjena dejstva, kao i efikasnost i bezbednost farmakoterapije. Osim toga, taj oblik lečenja umanjuje farmakoterapijske ingerencije lekara. Ukupne posledice nelegalnog samolečenja su nedovoljno poznate, s obzirom na to da se na tu pojavu ne obraća dovoljno pažnje. Zbog toga je neophodno

hitno i sveobuhvatno angažovanje raspoloživih profesionalnih resursa, kako bi se problem nelegalnog samolečenja što bolje upoznao i uspostavili mehanizmi koji bi omogućili njegovu kontrolu.

REFERENCE

1. Hensing G, Spak F, Introduction: gendering socio cultural alcohol and drug research, *Alcohol Alcohol*. 2009 Nov-Dec;44(6):602-6.
2. Symptoma, Henry George Liddell, Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, at Persues 2007
3. World Health Organization, *The World Health Report 2002*, World Health Organization, Geneva 2003.
4. Taylor J, Berger B, Anderson-Harper H, Grimley D., Pharmacists' readiness to assess consumers' over-the-counter product selections, *J Am Pharm Assoc (Wash)*. 2000 Jul-Aug;40(4):487-94.
5. *The Importance of Pharmacovigilance, Safety monitoring of medicinal products*, WHO 2002
6. Asseray N, Bleher Y, Poirier Y et al, Use of antibiotics in emergency units: qualitative and quantitative assessment, *Med Mal Infect*. 2009 Mar; 39(3):203-8.
7. *Promet i potrošnja lekova 4*, ALiMS Beograd, 2008.
8. *Statistički godišnjak Srbije 2007*, Republički zavod za statistiku, Beograd 2008.
9. *Četvrta evropska letnja škola kliničke farmakologije i terapije, lične komunikacije*, Vršac 2006. god.